

Юліана зображає Бога як ідеальну, архітипову Мати, підкреслюючи, що недосконалість земних матерів не означає неможливості материнства в тому вигляді, в якому воно описано в "Одкровеннях". Як у Євангелії Христос зазначає, що невірно називати отцем будь-кого. Окрім Бога (Мф.23:9), так і Юліана підкреслює: *this fair lovely word Modir, It is so swete and so kind of the self that it may ne verily be seid of none but of him and to hir that is very Moder of hym and of all* (7, p. 337).

"Одкровення" Юліани відповідає словам святих Отців Східної церкви, наприклад її слова про радість як частину нашого християнського досвіду нагадують слова Максима Сповідника, який проголошує, що Бог створив світ за ради взаємної радощі: "Бог, полнее всякой полноты, вызвал все существа к жизни не потому, что испытывал нужду в чем-либо, но для того, чтобы они могли иметь с Ним часть в соответствии со своей способностью, и чтобы Он Сам мог возрадоваться о Своих делах, видя их радость".

Отже, Юліану Норіджську можна назвати "радісним теологом", оскільки відмінною рисою її богослов'я й світо-

сприйняття є позитивний погляд на людину й на стосунки людини і Бога. Особистість Юліани Норіджської – це перехрестя основних англійських культурних й духовних напрямів зрілого Середньовіччя: жіночої релігійності, особистого благочестя, яке знайшло вираження у затворництві, а також становлення й розквіту літератури національною мовою. Наявність унікального авторського тексту дозволяє прослідкувати еволюцію цієї непересічної особистості, яка відбувається під впливом незвичайних обставин.

1. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине 20 века (опыт парадигмального анализа) Текст./ Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века: Сб. статей. М.: Рос. Гос. Гуманит. Ун-т, 1995. – С. 144 – 238.с. 212). 2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность/Ю.Н. Караулов. – М.: Наука, 1987.-263 с. 3. Славова Л.Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект/ Л.Л. Славова. – Ж.: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 357 с. 4. Холодная М.А. Когнитивные стили о природе индивидуального ума: [2-ое изд.] /М.А. Холодная. СПб: Питер, 2004. – 384 с. 5. Колшанский Г.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке./ Г.В. Колшанский. – М., 1975. – 160 с. 6. Кожин В.В. Слово как форма образа// Слово и образ. – М., 1961. – С. 49–50. 7. Julian of Norwich Revelations of Divine Love, M, 2010. – 547 p.

Надійшла до редколегії 27.09.11

Н. Марченко, доц.

МОВНО-СОЦІАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ХХ СТ. (СТО НАЙПОПУЛЯРНІШИХ СЛІВ ХХ СТ.)

Розглянуто сто найпопулярніших лексичних одиниць ХХ ст. у Німеччині, обраних носіями мови, з погляду соціолінгвістичних досліджень. Мовні одиниці є словами як власного творення, так і запозиченими, а вживаються як у літературній, так і у професійній мовах.

Ключові слова: позамовний, узус, соціолінгвістичний, інтернаціоналізм, культура.

Рассмотрено сто популярных слова в ХХ в. В Германии, названных носителями языка, с точки зрения социолингвистики. Языковые единицы – это слова немецкого происхождения и также заимствования в языке. Они употребляются как в литературном, так и в профессиональном современном немецком языке.

Ключевые слова: экстралингвистический фактор, узус, социолингвистический, интернационализм, культура.

The article deals with the hundred popular words in Germany in the XX century. These lexical unities present the public opinion in the society. In accordance with the sociolinguistic aspect the lexical unities demonstrate both the German origin and the loanwords. The unities belong among the literary language and terms of the modern German language.

Key words: extra linguistic, usage, sociolinguistic, cognate, culture.

Кожен етап розвитку людства характеризувався ти- ми або іншими еволюційними та революційними проце- сами, внаслідок яких відбувалися у суспільстві та в житті індивідуума певні зміни. Часове та просторове співвідношення у характеристиці змін на сучасному етапі розвитку світоглядної позиції людини описано, детерміновано у багатьох наукових теоріях та концеп- ціях, які як сприймаються, так і не сприймаються біль- шістю представників класу інтелектуальних *homo sapiens*. І відповідно, мова людини як основне знаряддя її спілкування так само, як і суспільні явища, зазнає еволюційних та, певною мірою, революційних змін і не тільки тому, що вона є знаковою системою у передачі будь-якого повідомлення буде-де і будь-коли, і будь-кому, а ще й тому, що мова є основним засобом, за допомогою якого й пропагуються ті ж ідеї у суспільстві одним індиві- дуумом або ж групою індивідуумів. К. Фарвіг [9, с. 64] на- голошує, що "зміни у мові можна порівняти з еволюційни- ми процесами в біології – і таку схожість розпізнав уже Чарльз Дарвін... А що охороняється й оберігається, буде існувати й надалі, а решта відійде у небуття".

У науковій думці визначено роль тієї або іншої епохи в історії людства: одне століття називають епохою Від- родження, інше – Просвітництва, а ще одне відоме як століття великих географічних відкриттів. І кожний пері- од розвитку людства характеризувався еволюційно- революційним поступом, який розглядається науковця- ми, можна сказати, з кращого боку і часто без посилань на негативні наслідки. Що ж стосується характеристики ХХ ст., то існує дві точки зору, які якраз і містять "позитивне" та "негативне" у своєму значенні. По-перше,

ХХ ст. – вік технічної революції, який "оспівається", за звичай, більшістю інтелектуальних представників люд- ства як вік порятунку людини в її життєдіяльності, що, безумовно, "Так!", якби не було б атомної бомби, допінгу, автаназії, спіду... Публіцист Франк Шіррмахер [8, с. 93] наголошує, що ще в 1948 р. англійський письменник Джорж Орвелл написав роман "1984", який і до тепері- шнього часу вважається уявою-страхіттям технологіч- ного майбутнього для людства. Історики дотримуються думки, що людина має завдячувати якраз Джорджу Ор- велу за те, що людство ще не дожило до описаного письменником майбутнього. Хоча на початку ХХІ ст. ми вже маємо і "поліцію думок" [6, с. 14] у форматі розроб- леного програмного забезпечення для комп'ютерів, що читає думки людини за певними алгоритмами; вже маємо певну форму "двоємислія" [6, с. 17], що означає вміння одночасно дотримуватися двох протилежних пе- реконань; маємо "новояз" – укр. "новомова" [6, с. 233], словник якого чи якої містить необхідні слова в повсяк- денному бутті і значення яких визначені набагато суво- ріше, оскільки всі розбіжності, відтінки смислу вичищені, аби такий словник не був придатний ні для літератур- них цілей, ні для філософських роздумів. До речі, така "новомова" існує нині у двох форматах: перший формат – рідна мова індивідуума у формі стандартизованої літературної норми, яка останнім часом чомусь виклю- чає будь-які інші варіанти тієї ж мови, тобто – сформу- вався певний диктат, чи авторитарність, відносно кори- стування мовцями різними мовними варіантами у тій або іншій комунікативній ситуації, на що вплинули від- носно нові розділи мовознавства – стилістики та штуч-

ного інтелекту, які без будь-яких "манер пристойності" диктують індивідуумам певні схеми ужитку мовних одиниць, час від часу, запозичуючи з інших сфер життєдіяльності людини ті ідеї стандартизації, що нагадують нам математичні обчислення чи формули, забуваючи, при цьому, що "літературна мова є ніщо інше, як сукупність своєрідних національних лінгвістичних універсалій" [4, с. 194] і що "мова як "пам'ятник" народу, певного періоду розвитку, певної епохи, соціального утворення, місцевого діалекту, літературного напрямку, якогось письменника і т.д. розташовується, звичайно, в одному ряду з іншими пам'ятниками культури, літератури, історії і т.д." [4, с. 150], утворюючи, таким чином, усе мовне багатство народу. Другий формат – вивчення індивідуумом іноземної мови, опанування якою часто не залежить від його вибору в сучасних умовах розвитку світу внаслідок глобалізації, а залежить від диктату певних потужних компаній стосовно вибору ним іноземної мови. А власники компаній, що виробляють різного роду продукцію, зацікавлені за допомогою слова у створенні підвладної їм системи у всіх сферах людського життя з метою отримання найбільшого зиску. Відтак "англомовізація" на світовому рівні вже спостерігається в ХХІ ст. і не в формі запозичень слів як одного зі способів збагачення будь-якої мови, а у формі витіснення із вжитку спочатку слів рідної мови, а останнім часом намічається тенденція витіснення рідної мови носія і з навчального процесу. По-друге, якщо ХХ ст. називають ще й "віком геноциду" – винищення окремих груп населення за расовими, національними, релігійними мотивами, що є одним з найтяжчих злочинів проти людства – то ХХІ ст. може бути "геноцидом" для мов багатьох народів світу в створюваній мережі глобального, або ж тотального, менеджменту усіх сфер людської діяльності і в результаті необдуманого діяльності урядів багатьох країн світу. Не варто забувати і про індоєвропейську спільноту в минулому, яка з розвитком соціально-економічних відносин з одного цілого розпалася на частини, а ті, в свою чергу, – на часточки і ці часточки у форматі "націй" перебувають тривалий час на певній відстані одна від одної, подолавши нарешті у ХХ ст. певні ознаки "броунівського руху" в процесі державотворення, і намагаються і надалі зберігати свою автентичність. Отже, що якнайкраще зможе охарактеризувати минуле століття, якщо не з наміром перестороги для майбутнього, так хоч з наміром осмислення пережитого? З такої точки зору, тобто з мовно-соціальної концепції історичного розвитку ХХ ст., спілкою засобів масової інформації Німеччини "Час культури" (телеканал 3SAT, видавництво "Зуркаммпферлаг", газета "Зюддойчецайтунг", радіостанція "Берлін") та товариством сприяння розвитку німецької мови у 1999 р. був оприлюднений список зі 100 найпопулярнішими словами ХХ ст. у Німеччині. У вступному слові наголошувалося, що список слів складено в результаті голосування громадян країни, а опубліковано заради його ж аналізу [7, с. 82]. У мовознавстві лексичний склад мови вивчається за різними аспектами, але ми проаналізуємо сто найпопулярніших слів минулого століття у Німеччині з погляду соціолінгвістичного аспекту, за допомогою якого систематизація лексичних одиниць може відбуватися таким чином: 1) за походженням; 2) за сферою вживання лексичних одиниць [5, с. 15]. З погляду появи лексичних одиниць в мові більшу частину цих слів можна класифікувати як такі, що почали використовуватися як похідні одиниці, тобто – на базі вже готових найменувань, при цьому, конкретизуючи та уточнюючи одиничні об'єкти з вираженням певного семантичного навантаження як суб'єктивного образу об'єктивного зв'язку між предметами та

явищами. До цієї групи належать власне німецькі слова: *Blockwarte, Dritte Welt, Eiserner Vorhang, Friedensbewegung, Führer, Kalter Krieg, Luftkrieg, Säuberung, Schreibtischtäter, Schwarzer Freitag, Umweltschutz, Völkerbund, Völkermord, Weltkrieg, Wende, Wiedervereinigung, Entsorgung, Fernsehen, Fließband, Flugzeug, Mondlandung, Sterbehilfe, Urknall, Verdrängung, Werbung, Freizeit, Kugelschreiber, Reißverschluss, Schwarzarbeit, Schwul, Selbstverwirklichung, Stau, Volkswagen, Wolkenkratzer* (34 од.). Група слів власного творення виражає специфіку словотвору німецької мови, становить нерозривну мовну єдність їх лексичного і граматичного значень, володіє як номінативною, так синтаксичною функцією, тобто – становить повнозначний словниковий склад мови. Можна стверджувати, що майже кожне слово у списку є виразником певних історичних подій, що стосуються насамперед розвитку німецького суспільства і яке, мається на увазі – суспільство, також не стоїть осторонь подій, які відбуваються у світі, що також є визначальним чинником у життєдіяльності кожного індивідуума того ж суспільства. Отже, на мовному рівні відбувався взаємозв'язок між окремим індивідуумом та його оточенням і відповідно – відбувався обмін думками між представниками різних народів. До іншої групи належать запозичені слова (66 од.), більша половина яких поширена в багатьох мовах світу і їх можна детермінувати як слова-інтернаціоналізми. Характерною ознакою більшості слів іншомовного походження є те, що вони не мають споріднених слів у німецькій мові або ж їхні відповідники рідною мовою не прижилися у мовленні носіїв мови і у процесі вжитку більшість цих слів поступово пристосувалася до вимовних та граматичних правил німецької мови. Як зауважував Л. Булахівський [1, с. 101], що для такої групи слів характерно те, що "культурні поняття, поширені у схожій фонетичній оболонці серед ряду мов, не лише переймалися від однієї до другої книжним шляхом, а й передавалися усно в процесі спілкування народів – торгівля, засвоєння нових ремесел, соціальних ідей і т.д.", тобто – їх поява в мові спричинена, насамперед, "соціальним чинником запозичень" [2, с. 270], що визначається необхідністю використання того або іншого слова на певному етапі поступу суспільства. За сферою вживання лексичні одиниці входять до групи літературних та професійних слів. За семасіологічним аспектом можна виділити чотири напрямки: 1) Суспільно-політична лексика (42 од.): *Apartheid, Blockwarte, Bolschewismus, Demokratisierung, Demonstration, Deportation, Dritte Welt, Drogen, Eiserner Vorhang, Emanzipation, Energiekrise, Faschismus, Friedensbewegung, Führer, Fundamentalismus, Globalisierung, Holocaust, Inflation, Information, Kalter Krieg, Klimakatastrophe, Kommunikation, Konzentrationslager, Luftkrieg, Mafia, Manipulation, Massenmedien, Oktoberrevolution, Perestroika, Planwirtschaft, Säuberung, Schauprozess, Schreibtischtäter, Schwarzer Freitag, Soziale Marktwirtschaft, Terrorismus, Umweltschutz, Völkerbund, Völkermord, Währungsreform, Weltkrieg, Wende, Wiedervereinigung*; 2) Науково-технічна лексика (31 од.): *Aids, Antibiotikum, Atombombe, Autobahn, Automatisierung, Beton, Computer, Demoskopie, Doping, Entsorgung, Fernsehen, Fließband, Flugzeug, Gen, Molotow-Cocktail, Mondlandung, Panzer, Pille, Psychoanalyse, Radar, Radio, Relativitätstheorie, Satellit, Sputnik, Sterbehilfe, Stress, U-Boot, Urknall, Verdrängung, Vitamin*; 3) Культурологічна лексика (11 од.): *Beat, Comics, Design, Film, Image, Jugendstil, Pop, Rock'n Roll, Sport, Star, Werbung*; 4) Загальноживана лексика (16 од.): *Bikini, Camping, Freizeit, Jeans, Kaugummi, Kreditkarte, Kugelschreiber, Reißverschluss, Schwarzarbeit, Schwul, Selbstverwirklichung, Sex, Single*,

Stau, Volkswagen, Wolkenkratzer. Попри те, що лексичні одиниці детермінуються за чотирма групами розрізнення свого вжитку у мові, вони відображають й об'єктивну дійсність, що оточує індивідуума, а також певні досягнення у розвитку його матеріального та духовного життя. Більшість слів на початковому етапі свого існування у мові визначалася віднесеністю до вузькоспеціальних слів, що вживалися окремими групами людей у різних сферах загальнолюдської діяльності. Слова представляли у своєму значенні чітко окреслене спеціальне поняття для певної галузі науки, техніки, суспільного життя та мистецтва, характеризувалися однозначністю, тобто – представляли як терміни в мові, так і були новотворами. Однак у процесі "популяризації", а саме – поширення узусу їх ужитку та розуміння їхньої важливості для життєдіяльності людини, або ж значущості для суспільства, слова набули статусу загальнозживаної лексики, оскільки перейшли з розряду вузькоспеціалізованої термінології до загальнонаукової, а з часом і до повсякденної лексики носія мови. Водночас, більшість слів, перебуваючи навіть у статусі загальнозживаної лексики, окрім того, що є термінами, відносяться і до сучасної професійної лексики. Отже, свесвідність існування лексичних одиниць у трьохвимірному форматі у вжитку людей демонструє явище високого рівня інтелектуального розвитку суспільства незалежно від соціального статусу носія мови, оскільки мова і культура як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства становить основу життєдіяльності кожного індивідуума, відповідно й кожної групи населення, а культура того або іншого соціуму "відіграє одночасно роль середовища, засобу і результату життєдіяльності соціальних суб'єктів (індивідуумів, соціальних груп і спільнот, суспільств, людства)"

[3, с. 233]. Культура як процес і результат, а мова як система і процес не є статичними поняттями, вони відтворюють час, зміни і розвиток суспільства, є виразниками думок цього суспільства, а також формують особисті і колективні ідентичності, надають як індивідуумові, так і всьому суспільству відчуття належності до певних традицій та форм суспільної діяльності. Відтак, за позицією слова та слова власного творення у сучасній німецькій мові, "ставши свого часу знаками понять, нових для народу, який їх запозичив, або спеціальних відтінків, влилися у загальний мовний запас його і стали необхідними в численних видах словесного спілкування на новому рівні культури народу" [1, с. 114]. Більшість мовних одиниць за значенням є однозначними словами, за приналежністю до стилю мови вони входять до лексичних груп термінів та побутової лексики, за емоційним забарвленням одні слова є нейтральними, інші – афективними. За активністю вжитку більша частина одиниць є активною у мовленні усіх членів суспільства, певна ж частина вже становить пасивний запас мовця, що зумовлено дією позамовних чинників, особливо це стосується суспільно-політичної лексики.

1. Булахівський Л.А. Нариси з загального мовознавства. – К.: Радянська школа, 1955. – 247 с. 2. Булахівський Л.А. Загальне мовознавство. Т.1 // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Наукова думка, 1975. – 495 с. 3. Городяненко В.Г., Гілюн О.В. та ін. Соціологія. – К.: Академія, 2008. – 542 с. 4. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Просвещение, 1968. – 338 с. 5. Кузнецова Э.В. Русский язык. – М.: Высшая школа, 1989. – 215 с. 6. Оруэлл Дж. 1984. – М.: ДЭМ, 1989. – 245 с. 7. Adamková L. Moderne Linguistik. – Wien: Edition Praesens, 2005. – 209 S. 8. Schirmacher F. Payback. – München: Blessing Verlag, 2009. 240 S. 9. Varwig C. Was wird aus unserer Sprache? // Bild der Wissenschaft. – 2010. – № 2. – S. 64 – 71.

Надійшла до редколегії 27.09.11

А. Слухай, канд. філол. наук

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ "СЛАВА" І "БЛАГО" ЗАСОБАМИ КОЛОРАТИВНИХ ТА НУМЕРАТИВНИХ ОБРАЗІВ У ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОМУ ЕПОСІ¹

У статті проаналізовано основні лексеми, що об'єктивують колірне та нумеративне значення у давньоанглійських текстах, у зв'язку із репрезентацією у них ключових етноконцептів "слава" і "благо". Здійснено аналіз контекстуальної семантики нумеративів та колірних термінів в координатах профанної та сакральної картин світу; виявлено, що у давньоанглійському епосі семантика нумеративів та КТ має виражений аксіологічний компонент і корелює із елементами бінарних опозицій "слава – забуття", "слава – безчестя", "благо – шкода".

Ключові слова: колоративи, символіка числа, образ, давньоанглійський епос, етноконцепт.

В статті осуществлен анализ основных лексем, представляющих цветное и числовое значение в древнеанглийских текстах, в контексте реализации в них ключевых этноконцептов "слава" и "благо". Анализ контекстуальной семантики нумеративов и цветообозначений в координатах сакральной и профанной картин мира позволил доказать, что в древнеанглийском эпосе семантика нумеративов и ЦО содержит выраженный аксиологический компонент и отражает содержание концептуальных оппозиций "слава – забвение", "слава – бесчестие", "благо – вред".

Ключевые слова: цветообозначения, символика числа, образ, древнеанглийский эпос, этноконцепт.

This article represents research into the lexemes with color meaning (color terms) and number words in the Old English epics, and places them into correlation with the key ethnic concepts of 'glory' and 'good'. Analysis of the contextual semantics of color and number words was carried out, enabling us to assert that in the Anglo-Saxon epics, CTs and number words often occupy definite positions on the axiological scale, reflecting the conceptual oppositions of 'glory vs. oblivion', 'glory vs. dishonor', 'good vs. bad'.

Keywords: color terms, number symbolism, image, Old English epics, ethnic concept.

У дослідженнях ментальності англосаксонського етносу ще з середини 20 століття панує єдиний погляд на основні концепти, або *controlling themes*, давньоанглійського епосу: слава і безчестя, вірність і зрада, щедрість та скупість. Ці дихотомії, які лежать в основі концептуальної картини світу англосаксів у ранньому середньовіччі, від-

повідають філософсько-світоглядним макрокатегоріям "добро" та "зло". З цієї причини всі емоційно-оцінні прикметники давньоанглійської (та інших мов – А. С.) утворюють два полярих семантичних поля, що об'єднуються навколо лексем *god (good)* та *yfel (evil, bad)* [1].

Здобуття слави як основний привід до пошуку скарбів, боротьби із ворогами та здійснення подвигів, які відповідають настановам як християнської, так і дохристиянської германської етики, відоме за текстами більшості германських етносів (оповіді про Беовульфа, Зігмунда, Хельгі та ін.). Це – одна з етнокультурних домінант картини світу давніх англосаксів. За словами І. В. Шапошникової, в етнокультурній домінанті англоса-

¹ Ця стаття є продовженням попередніх досліджень із такими доповненнями: терміни "ахроматичні" та "хроматичні" замінено "колоративами відтінку, яскравості та насиченості"; замість "кольоропозначення" та "колірна номінація" вживається термін "колоратив" або "колірний термін" (КТ); в основному за рахунок КТ насиченості та яскравості розширено перелік аналізованих колоративів (із 11 до 25).